

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

Тетяна КУНИЦЯ
Ірина САВЕЛЬЧУК
Людмила ГОНЧАР
Дар'я БИБИК
Вікторія АМЕЛІНА

**ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ
СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ**

Методичні рекомендації

**Івано-Франківськ
«НАІР»
2023**

УДК 37.011.3-052:316.62-047.36

ББК 74.6я72

Д 44

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту проблем виховання
НАПН України (протокол № 7 від 6 липня 2023 р.)*

Рецензенти:

Тернопільська В.І., доктор педагогічних наук, професор;

Литовченко О.В., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Авторський колектив: Куниця Т.Ю. (Передмова, Розділ 2),
Савельчук І.Б. (Розділ 1), Гончар Л.В. (Розділ 4), Бирик Д.Д. (Розділ 3),
Амеліна В.М. (Розділ 5)

Д 44 Діагностичний інструментарій соціальних очікувань : методичні рекомендації / Т.Ю. Куниця, І.Б. Савельчук, Л.В. Гончар, Д.Д. Бирик, В.М. Амеліна; за заг.ред. Т.Ю. Куниці. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 32 с.

ISBN 978-617-8011-70-3

В методичних рекомендація представлено алгоритм проведення фокус-груп для якісного оцінювання соціальних очікувань підлітків та молоді; рекомендації щодо організації сфокусованого групового інтерв'ю з вивчення соціальних очікувань підлітків та молоді; авторські методики визначення соціальних, ціннісних, сімейно-очікуваних орієнтацій та життєвих стратегій.

Може використовуватись у формальній і неформальній освіті для підготовки фахівців соціальної сфери; у практичній діяльності шкільних соціальних педагогів і соціальних працівників у територіальній громаді.

УДК 37.011.3-052:316.62-047.36

ББК 74.6я72

ISBN 978-617-8011-70-3

© Інститут проблем виховання, 2023

© Авторський колектив, 2023

ЗМІСТ

Розділ 1. ФОКУС-ГРУПА: ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ЯКІСНОГО ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ ПІДЛІТКІВ ТА МОЛОДІ (Савельчук І.)	4
1.1. Рекомендації щодо організації сфокусованого групового інтерв'ю з вивчення соціальних очікувань підлітків та молоді	4
1.2. Алгоритм проведення фокус-груп для якісного оцінювання соціальних очікувань підлітків та молоді	11
Розділ 2. ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ (Куниця Т.)	14
2.1. Опитувальник «Самооцінка соціальної активності»	14
2.3. Методика «Громадянська позиція»	16
Розділ 3. ДІАГНОСТИКА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ (Бибик Д.)	21
3.1. Анкета визначення ціннісних орієнтацій на основі актуальних потреб особистості	21
3.2. Анкета «Ієрархії цінностей молоді»	22
3.3. Тренінг-урок визначення ціннісних орієнтацій молоді	23
Розділ 4. ІНСТРУМЕНТИ ДІАГНОСТИКИ СІМЕЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ОЧІКУВАНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ (Гончар Л.)	24
4.1. анкета «Ставлення старшокласників до створення майбутньої сім'ї»	24
4.2. Методика «Способи ефективної взаємодії в родині»	26
Розділ 5. ДІАГНОСТИКА ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ (Амеліна В.)	28
5.1. Опитувальник «Мій життєвий план»	28

ФОКУС-ГРУПА: ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ЯКІСНОГО ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ ПІДЛІТКІВ ТА МОЛОДІ

1.1. Рекомендації щодо організації сфокусованого групового інтерв'ю з вивчення соціальних очікувань підлітків та молоді

Доцільність застосування фокус-груп та їх адаптованість до моніторингового дослідження соціальних очікувань підлітків та молоді.

Потужним інструментом збору даних для якісного оцінювання соціальних очікувань підлітків та молоді під час проведення моніторингових досліджень є фокус-група. В умовах нової реальності через багатовекторність впливу війни на особистість дорослої та молоді людини, їх соціальне оточення та на державу в цілому, моніторингове дослідження організувати досить складно.

Ефективна реалізація моніторингу та оцінювання соціальних очікувань учнівської та студентської молоді залежить від можливості фахівців чітко визначати завдання та дотримуватися їх виконання, правильної розробку діагностичного інструментарію та створення плану. Успішність проведення моніторингу дає можливість удосконалити систему надання соціальних послуг через прийняття рішень, які базуються на об'єктивних, актуальних даних для подальшого аналізу [1].

Важливо розуміти, що фокус-група – це той особливий його елемент завдяки якому фахівці освітньої та соціальної сфери мають набути впевненості у необхідності вивчення соціальних очікувань. Завдяки цьому інструменту можливо виявити соціально-педагогічний потенціал освітнього середовища свого закладу освіти для вдосконалення механізмів конструювання успішного майбутнього учнів й студентів та майбутнього нашої країни у період післявоєнного відновлення.

Фокус-група найчастіше застосовується як якісний метод збору інформації під час моніторингових досліджень, коли мають значення думки, уявлення та сподівання підлітків та молодих людей.

ЩО ТАКЕ ФОКУС-ГРУПА

Фокус-група – це сучасний інструментарій якісного оцінювання соціальних очікувань підлітків та молоді, що дозволяє фахівцям надавати розширені рекомендації щодо подальшого посилення соціально-педагогічного потенціалу освітніх та соціальних закладів й удосконалення соціальної роботи з учнівською й студентською молоддю

У дослідженні соціальних очікувань можливе застосування фокус-групи у поєднанні з іншими діагностичними методами й методиками. Отримання інформації має підкреслити гостроту проблеми соціальних очікувань підлітків та молоді. За допомогою методу фокус-груп в процесі дослідження соціальних очікувань фахівці можуть виявляти систему перспектив й орієнтацій молодих людей для побудови їх успішного майбутнього й майбутнього країни в післявоєнний період.

Під час воєнного стану та в період післявоєнного відновлення країни вивчення соціальних очікувань підлітків та молоді пропонуємо здійснювати з урахуванням характерних аспектів оцінки умов їх реалізації. Тому, групова дискусія між учасниками фокус-груп надає змогу зрозуміти їх ставлення до проблеми соціальних очікувань та обговорити реальні можливості реалізації соціальних очікувань підлітків та молоді.

Здійснення оцінювання перспективних орієнтирів проблеми соціальних очікувань [2] та вимір їх реалізації підлітками й молодими людьми стимулюватиме фахівців на подальший пошук шляхів перевірки індикаторів у кожній перспективній сфері для уточнення й коригування орієнтирів (рис. 1).

Рис. 1. Перспективні орієнтири формування соціальних очікувань учнівської молоді

Інформація, яка отримана шляхом сфокусованого групового інтерв'ю дозволяє підібрати інструментарій для подальшого кількісного дослідження проблеми соціальних очікувань та обрати раціональний шлях для вдосконалення й покращення соціально-педагогічної роботи в освітніх закладах, соціальних установах. При цьому посилення ефективності соціально-педагогічної роботи з підлітками та молоддю має відбуватися з урахуванням гендерного, середовищного та регіонального аспектів формування соціальних очікувань.

Різновиди фокус-груп з вивчення соціальних очікувань підлітків та молоді. Типовими для контексту моніторингового дослідження соціальних очікувань учнівської та студентської молоді є фокус-групи, які проводяться традиційно (офлайн) або з використанням інтернет-ресурсів (онлайн) в умовах дискусії та взаємного обміну думками учасників з теми дослідження.

МЕТА ФОКУС-ГРУПИ

Мета фокус-групи — створення дискусії між учасниками щодо певної теми дослідження, що дозволяє їм взаємодіяти та здійснювати обмін думками.

Вибір різновиду фокус-групи залежить від загальних цілей та завдань з дослідження соціальних очікувань та перспективних сфер їх реалізації для учнівської та студентської молоді. Таким чином застосування фокус-груп дозволить максимально вирішувати завдання з дослідження соціальних очікувань учнівської та студентської молоді (рис. 2).

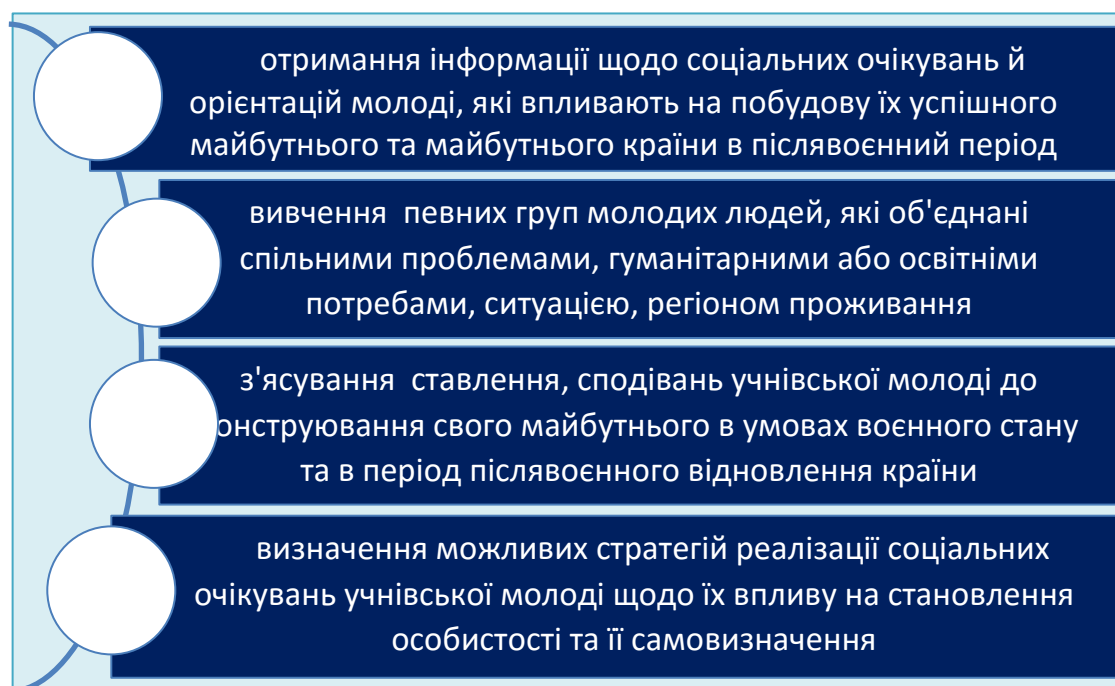

Рис. 2. Вирішення завдань з дослідження соціальних очікувань учнівської та студентської молоді методом фокус-груп

Якщо сфокусоване групове інтерв'ю застосовується на пошуковій стадії моніторингового дослідження для отримання детальної інформації або генерування ідей для подальших кількісних досліджень, тоді проводиться *пошукова фокус-група*.

Пошукові фокус-групи проводяться серед учнівської та студентської молоді для дослідження уявлень, сприйняття та оцінок перспектив й орієнтацій на побудову успішного майбутнього, що дозволяє вивчити та своєчасно обрати стратегію орієнтовних напрямів формування соціальних очікувань та їх змістовних характеристик.

Проведення фокус-груп з вивчення соціальних очікувань підлітків та молоді потребує більшої уваги до пошуку та ґрунтовного обміркування складу учасників. На практиці існує досить поширена тенденція проводити анкетування потенційних учасників фокус-груп, запитання якого формуються на основі певних індикаторів й показників (вік, стать, місце та регіон проживання, тип освітнього закладу) та мають зв'язок з інформаційними потребами вивчення проблеми соціальних очікувань підлітків та молоді.

Щоб уникнути проблеми з пошуку достатньої кількості учасників та неможливістю дотримання принципу формування фокус-груп за однорідністю й гомогенністю складу груп, важливо продумати дизайн анкети та онлайн-засоби для її проведення у форматі створення Google Forms.

Для отримання успішних результатів з набору учасників фокус-груп пропонуємо скористатися скрінінговою анкетною:

СКРИНІНГОВА АНКЕТА

Шановний респонденте!

Пропонуємо долучитися до вивчення уявлень, соціальних орієнтирів й ціннісних пріоритетів молодих людей України в умовах війни та обставин, що постійно змінюються.

У межах цього дослідження планується проведення онлайн фокус-груп на платформі Zoot. Під час онлайн фокус-групи, яка триватиме до 45-60 хвилин буде поставлено декілька запитань про соціальні очікування сучасної української молоді. Інформація, яку Ви будете надавати нам під час дослідження, буде суворо конфіденційною і матиме узагальнений вигляд.

Участь у онлайн фокус-групах є добровільною, тому Ви має можливість не відповідати на окремі питання, будь-коли припинити обговорення або залишити групові інтерв'ю. Однак ми сподіваємося, що Ви візьмете участь у онлайн фокус-групах, оскільки ваші погляди та досвід є дуже цінною та важливою інформацією для дослідників та фахівців.

Запрошуємо вас взяти участь у цьому дослідженні, і якщо Ви згодні з умовами участі заповніть, будь ласка, анкету, яка дасть змогу нам з Вами зв'язатися і запросити на фокус-групу.

Ваш вік: (впишіть кількість повних років)

Стать: чоловіча жіноча (оберіть один варіант відповіді)

Місце постійного проживання _____ (вказати назву населеного пункту)

1. Який Ваш досвід переміщення в умовах воєнного стану:

☐ Залишилися в населеному пункті, де постійно проживали	☐ Переїхали до іншого населеного пункту в межах України	☐ Переїхали до населеного пункту іншої країни
--	--	--

2. Тип населеного пункту, в якому Ви зараз проживаєте:

☐ місто обласного значення	☐ місто іншого значення	☐ село, селище
---	--	---------------------------------------

3. Вкажіть регіон, в якому Ви зараз проживаєте:

☐ Північний регіон (Київська, Житомирська, Сумська та Чернігівська області)	☐ Центральний регіон (Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська області)
☐ Східний регіон (Донецька, Луганська, Харківська області)	☐ Західний регіон (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області)
☐ Південний регіон (Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області)	
☐ м. Київ	

4. Вкажіть, який найвищий рівень освіти Ви отримали:

☐ початкова загальна освіта (менше 9 класів)	☐ професійно-технічна освіта (училище тощо)
☐ базова загальна середня освіта (повних 9 класів)	☐ початкова вища освіта (коледж, технікум)
☐ повна загальна середня освіта (11 класів)	☐ повна вища освіта

5. Вкажіть тип закладу освіти, в якому Ви зараз навчаєтесь:

☐ заклад середньої освіти:	☐ заклад професійної освіти:	☐ заклад вищої освіти:
☐ загальноосвітня школа	☐ професійне училище	☐ коледж
☐ гімназія	☐ профільний ліцей	☐ технікум (училище)
☐ ліцей	☐ центри	☐ інститут
☐ колегіум	☐ навчально-курсів комбінати	☐ університет
		☐ академія
		☐ консерваторія (музична академія)

6. Вкажіть, який досвід неформальної освіти Ви отримували чи отримувате та в який спосіб:

☐ гуртки, спортивні секції	☐ тренінги та майстер-класи
☐ клуби, творчі об'єднання та студії	☐ дистанційні курси на масових відкритих онлайн платформах
☐ ІТ-школи (курси)	☐ вебінари
☐ курси (школи) іноземних мов	☐ заняття з репетиторами
☐ літні (зимові) школи	☐ жодного досвіду не маю
☐ семінари	

7. Вкажіть, чи маєте Ви досвід залучення до волонтерської або благодійної діяльності:

☐ залучення до волонтерської діяльності	☐ участь в благодійних акціях, ярмарках та проектах	☐ немає жодного досвіду
--	--	--

8. Який життєвий вибір після закінчення закладу освіти є переважним для Вас:

☐ отримати вищу освіту	☐ працювати за кордоном
☐ йти працювати	☐ створити сім'ю
☐ мріяти про власний бізнес	☐ допомагати іншим людям
☐ навчатися за кордоном	☐ займатися цікавою справою
☐ займатися саморозвитком	☐ брати участь у громадській діяльності

9. Чи обрали Ви вже професію (або від діяльності), якою хотіли б займатися:

☐ Так	☐ обрав, але є сумніви	☐ ні, поки ще не зробив професійний вибір
------------------------------	---	--

10. З чим Ви пов'язуєте успішність реалізації своїх життєвих планів на майбутнє:

☐ з постійним плануванням	☐ мріяти правильно
☐ виконанням щоденних завдань	☐ побудовою чіткого алгоритму дій
☐ встановленням власних дедлайнів	☐ працювати над собою

Якщо Ви погоджуєтесь на участь у фокус-групах (формат проведення онлайн), то вкажіть:

☐ Ваше ім'я _____	☐ Ваш номер телефону _____	☐ Вашу електронну адресу _____
--	---	---

Надайте згоду на обробку персональних даних з дотриманням Ваших прав відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»

☐ Так, даю згоду	☐ Даю згоду на відеозапис	☐ Даю згоду на аудіозапис
☐ Ні, не даю згоду	☐ Не даю згоду на відеозапис	☐ Не даю згоду на аудіозапис

Для більш детального визначення проблеми соціальних очікувань та покращення їх змістовних характеристик в учнівської та студентської молоді потрібно проводити *експертні фокус-групи* задля отримання унікальної інформації та професійної позиції фахівців-експертів.

Експертні фокус-групи проводяться серед соціальних педагогів, педагогів-організаторів, шкільних психологів, керівників (заступників) установ й освітніх закладів, громадських діячів для дослідження їх думок та уявлень про соціальні очікування підлітків та молоді щодо перспективних сфер реалізації успішного майбутнього підлітків й молоді. Це надає змогу обґрунтувати ідеї для подальшого використання інших методів й методик, напрямів діяльності з формування соціальних очікувань підлітків та молоді.

Звертаємо увагу, що проведення як пошукових, так і експертних фокус-груп будуть сприяти поглибленому вивченню проблеми соціальних очікувань та розширять можливості подальшого застосування інструментарію для кількісних досліджень.

1.2. Алгоритм проведення фокус-груп для якісного оцінювання соціальних очікувань підлітків та молоді

Вимоги до проведення фокус-груп. Дуже важливо, щоб проведення фокус-груп було спрямовано не просто на вирішення окремих питань, а мало нагоду привернути увагу фахівців до проблеми соціальних очікувань підлітків та молоді.

Успішність фокус-групового дослідження соціальних очікувань учнівської та студентської молоді цілком залежить від врахування організаційних та методичних факторів під час його проведення (рис. 3.).

Рис. 3. Організаційно-методичні фактори успішності проведення фокус-груп

Проведення звичайного фокусованого групового інтерв'ю для відповідного вивчення соціальних очікувань підлітків та молоді вимагає тривалої підготовки до його проведення (рис. 4).

Рис. 4. Типові вимоги до організації фокус-груп

Тривалість процесу від шести до восьми тижнів залежить від факторів логістики, складності та терміновості проекту, доступності осіб, які приймають рішення, а також складності набору учасників [3].

Якість отриманої інформації для подальшого аналізу змісту соціальних очікувань підлітків та молоді залежить від майстерності модератора, його здатності до управління груповою динамікою та фокусування учасників на темі обговорення ціннісних, соціальних, життєвих та сімейних орієнтацій.

Дотримання алгоритму проведення фокус-груп. Незалежно від стилю поведінки модератора фокус-груп (невимушена дружня бесіда або серйозне обговорення проблеми) для отримання найнадійніших якісних даних, а також різних думок, переконань або нових ідей від учасників, слід дотримуватися певного алгоритму її проведення. Ключовими етапами для успішного проведення фокус-груп визначено [3]:

I етап - вступне слово модератора (модератор: пояснення про призначення фокус-групи та обговорення ключових питань, ознайомлення з базовими правилами групових дискусій, зняття напруження постановкою простих початкових запитань; *учасники*: кожен з присутніх представляється);

II етап - представлення й «розігрів» (модератор: стимулювання роботи фокус-групи, постановка запитань, починаючи з найлегших й найменш приватних; *учасники*: повідомлення про свій зв'язок з темою обговорення та наявного досвіду);

III етап - основна частина групового обговорення (модератор: перехід до складніших та делікатних питань, намагання отримувати від учасників детальних й поглиблених відповідей; розуміння складних зв'язків між отриманими даними, їх поєднання й інтеграції для аналізу; *учасники*: активне залучення до обговорення);

IV етап - завершення (модератор: формулювання завершальних запитань; підбиття підсумки та уточнення ключових понять; представлення враження від проведення фокус-групи; запрошення учасників надати підсумкові коментарі, зауваження або думки, які не вдалося висловити під час обговорення; висловлювання подяки учасникам фокус-групи; *учасники*: надання підсумкових відповідей та враження під участі у фокус-групі).

Отже, переваги фокусованого групового інтерв'ю у будь-якому форматі (офлайн або онлайн) з отримання інформації від учасників щодо особистих думок, переконань та сподівань щодо побудови власного майбутнього та успішного післявоєнного відновлення країни дозволяють змістовно вивчити та дослідити проблему соціальних очікувань підлітків та молоді.

Список використаних джерел

1. Посібник з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні / С.Щербань, Р.Шейко., Г. Левкіна. Харків : ХІСД, 2017. 112с.
2. Савельчук І.Б. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, No. 1. pp. 113-121. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.9>
3. Шлях до результатів: планування та проведення ефективних оцінювань розвитку / Морра Імас Л.Дж., Ріст Р.К. Київ : МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», 2015. 580 с.

ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНИХ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

2.1. Опитувальник «Самооцінка соціальної активності»

Опитувальник «Самооцінка соціальної активності» орієнтований на визначення соціальної зрілості учасників дослідження, готовності до прийняття рішень та відповідальності за їхні наслідки, ступінь соціальних домагань.

Інструкція. Шановні учасники! Перед вами 17 тверджень до яких можливі чотири варіанти відповідей. Кожна відповідь кодується балами за схемою: повною мірою – 3 бали, частково – 2 бали, рідко – 1 бал, ніколи – 0 балів.

Опитувальник «Самооцінка соціальної активності» (авторський)

№ п/п	Твердження	3	2	1	0
		Повною мірою	Частково	Рідко	Ніколи
1	Ви берете участь у громадському житті навчального закладу				
2	Виберете участь у суспільно-значущій діяльності тоді, коли вас змушують				
3	Ви буваєте ініціатором громадських справ				
4	Схвалення ваших вчинків з боку інших є важливим для Вас				
5	Ви вважаєте себе відповідальною людиною				
6	Ви байдужі до оцінки ваших дій іншими				
7	Ви вважаєте себе лідером				
8	Ви знаєте про участь молоді у суспільному житті громади/країни				
9	Які з цих якостей, на вашу думку, властиві Вам: - Вміння знаходити спільну мову з різними людьми - Целеспрямованість - Самостійність - Відповідальність				

№ п/п	Твердження	3	2	1	0
		Повною мірою	Частково	Рідко	Ніколи
	- Наполегливість - Вміння впевнено приймати рішення - Самоконтроль				
10	Ви знаєте чого прагнете у житті				
11	Ви вважаєте отримання освіти важливим для себе				
12	Ви берете участь у волонтерській та добродійній діяльності				
13	Свобода слова та можливість бути почутим є важливими для Вас				
14	Ви можете впливати на соціальні процеси, що відбуваються в суспільстві				
15	Можливість отримати допомогу та підтримку є важливою для Вас				
16	Ви впевнені у своїй безпеці				
17	Мати можливість самостійно вирішувати свої проблеми є важливою для Вас				

Обробка даних.

Для визначення рівня самооцінки соціальної активності потрібно підсумувати бали за всіма твердженнями. Сума балів:

Від 0 до 17 балів – свідчить про низький рівень соціальної активності (соціальну пасивність), коли особистість виявляє байдужість суспільно-значущої діяльності;

Від 18 до 46 балів -- вказує на середній (ситуативний) рівень соціальної активності, за якого людина включається в діяльність під зовнішнім впливом;

Від 47 до 69 балів – засвідчує високий рівень соціальної активності, коли людина діє через внутрішні переконання і прагне до активної участі у суспільному житті.

2.2. Методика «Громадянська позиція»

Пропонована методика складається з трьох блоків. В першому блоці учасникам необхідно визначити ступінь важливості особистісних якостей і цінностей; В другому блоці містяться питання орієнтовані на визначення розуміння підлітками поняття «патріотизм», знання про можливості та досвід участі у громадському житті; третій блок містить твердження та незакінчені речення, що дозволяють розкрити важливі аспекти особистості й життєвого досвіду.

Методика «Громадянська позиція»

I. Блок.

1. *Перед вами список особистісних характеристик і життєвих цінностей людини. Визначте за 10-бальною шкалою, наскільки ці якості і цінності є важливими для вас, де «10» надзвичайно важливі, а «1» не важливі зовсім.*

- активне діяльне життя;
- життєва мудрість;
- здоров'я;
- цікава робота;
- краса природи і мистецтва;
- любов (духовна і фізична);
- матеріальне забезпечення життя;
- наявність хороших і вірних друзів;
- суспільне визнання;
- пізнання (освіта, світогляд);
- розвиток (духовне і фізичне вдосконалення);
- розваги;
- свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках);
- щасливе сімейне життя;
- щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому);

- можливість творчої діяльності;
- впевненість в собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч);
- високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);
- життєрадісність;
- старанність;
- незалежність;
- непримиренність до недоліків у собі та інших;
- освіченість;
- відповідальність;
- раціоналізм (вміння логічно мислити, приймати обдумані виважені рішення);
- самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
- сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів;
- уміння наполягати на своєму, не відступати перед труднощами;
- терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати їхні помилки);
- вміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички;
- чесність;
- працьовитість, продуктивність в роботі;
- чуйність (дбайливість).

2. Відзначте, що у вашому найближчому оточенні (сім'ї, колективі, колі друзів) цінується найбільше? (кількість виборів – 8)

- вміння цінувати справжню дружбу;
- готовність допомогти другу в скрутну хвилину;
- взаєморозуміння;
- чесність, порядність, принциповість;
- приємна зовнішність;
- гарні манери;
- уміння модно одягатися;
- сила волі;

- сміливість;
- рішучість;
- знання літератури, мистецтво, музика;
- інтерес до політики;
- наявність фірмових речей, новітніх гаджетів і т. п .;
- наявність грошей;
- здібності.

II блок.

1. Яке з тверджень найбільше відповідає вашому розумінню поняття патріотизм:

- національна ідентичність, гордість за приналежність до своєї нації, народу;
- безкорислива любов і служіння Батьківщині, готовність до самопожертви заради її блага або порятунку;
- інтернаціоналізм, готовність до співпраці з представниками інших націй і народів в інтересах своєї Батьківщини;
- переконаність в тому, що національна більшість в державі має переваги перед представниками інших націй і народів;
- любов до рідного дому, міста (селища, села), країні, вірність національній культурі, традиціям;
- прагнення працювати для процвітання Батьківщини, для того, щоб країна, в якій живеш, була найавторитетнішою, найпотужнішою і шанованою в світі;
- патріотизм сьогодні не на часі, не актуальний, не для сьогоднішньої молоді;
- патріотизм - це лише романтичний образ, літературна вигадка;
- інше _____.

2. Якщо ви не змогли відповісти на попереднє питання, то чому? _____

3. Яке з тверджень, на вашу думку більше відповідає дійсності:

- держава має більше обов'язків перед громадянами, ніж громадяни перед державою;

- громадяни мають більше обов'язків перед державою, ніж держава перед громадянами.

4. Чи погоджується Ви з твердженням: Кожен громадянин може і має брати участь в управлінні державою?

- Так;
- Ні.

5. Чи може молодь впливати на життя місцевої громади та /або держави в цілому?

- Так;
- Ні.

6. Ви маєте досвід співпраці з державними/громадським органами влади?

- Так;
- Ні.
- Якщо так, то який? _____

7. Чи знайомі Ви з діяльністю молодіжних центрів Вашої громади?

- Так;
- Ні.

8. Чи хотіли б Ви долучитися до діяльності молодіжних центрів?

- Так;
- Ні.

Чому? _____

8. На Вашу думку, волонтерство – це :

- добровільна та безкорисна допомога тим, хто цього потребує;
- спосіб впливати на те, що відбувається довкола, ініціювати власні проекти та змінювати країну;

- можливість проявити себе, розвиватися і змінити своє життя;
- інше _____

III блок.

1. Із запропонованих варіантів відповідей виберіть ті, який найбільшою мірою виражає вашу точку зору:

- Я люблю, коли інші люди мене цінують.
- Я не люблю втручатися в чужі проблеми.
- Я відчуваю задоволення від добре виконаної роботи.
- Я люблю розважатися.
- Я люблю бути в центрі уваги.
- Я люблю тишу та спокій.
- Мені подобається допомагати іншим.
- Мене не цікавлять громадські справи.
- Я не люблю складних завдань.

2. Закінчіть речення:

- Кожен з нас вірить ... _____
- Кожен з нас має ... _____
- Кожен з нас може ... _____
- Кожен з нас готовий ... _____
- Подвиги героїв змушують нас задуматися ... _____
- Захищати свою Батьківщину можна не лише зі зброєю в руках, а й _____
- Коли я замислююся про майбутнє своєї країни, то ... _____
- Бути гідним громадянином своєї країни - значить бути ... _____

Інтерпретація результатів. Опрацювання результатів може бути як якісним так і кількісним.

Після завершення діагностичної процедури учасникам можна запропонувати обговорити результати. Під час проведення колективного аналізу можна обговорити питання активного залучення молоді у житті громади. Звернути увагу на те, що участь молоді може проявлятися в участі в процесах ухвалення рішень і формування сфер політики, які стосуються молоді, самоврядуванні в закладах освіти, спільному управлінні проектами, дозвіллям, додатковою освітою тощо.

ДІАГНОСТИКА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ

3.1. Анкета визначення ціннісних орієнтацій на основі актуальних потреб особистості

Для діагностики ціннісних орієнтацій молоді можна використовувати різноманітні методи: бесіда, інтерв'ю, спостереження, однак найбільш інформативними та об'єктивними є стандартизовані тестові методики та анкетування. І якщо анкета може бути складена чи модифікована індивідуально до завдань конкретного індивідуального дослідження, то тестові методики використовуються у стандартному, незмінному вигляді.

Анкета для визначення ціннісних орієнтацій на основі актуальних потреб особистості (авторська)

Інструкція. В таблиці наведено 10 потреб. Оцініть кожна з них відповідно її значимості, важливості особисто для вас поставивши позначку у відповідній колонці.

№ з/п	ЦІННІСНА ПОТРЕБА	ОЦІНКА ВАЖЛИВОСТІ ПОТРЕБИ			
		Дуже важливо	Скоріше важливо	Скоріше не важливо	Зовсім не важливо
1	Можливість брати участь у суспільному житті вашого населеного пункту та держави в цілому				
2	Отримувати допомогу оточуючих для вирішенні проблем				
3	Мати можливість самостійно вирішувати свої проблеми				
4	Брати участь у добродійній та				

ОЦІНКА ВАЖЛИВОСТІ ПОТРЕБИ					
№ з/п	ЦІННІСНА ПОТРЕБА	Дуже важливо	Скоріше важливо	Скоріше не важливо	Зовсім не важливо
5	волонтерській діяльності Мати доступ до культурно-розважальних заходів (кінотеатрів, театрів, концертів тощо)				
6	Займатися саморозвитком та самовдосконаленням				
7	Можливість продовжити навчання				
8	Здоров'я та безпека (власне та близьких)				
9	Робота та кар'єра				
10	Свобода слова та можливість бути почутим				

3.2. Анкета «Ієрархії цінностей молоді»

Мета: визначити ціннісні пріоритети молоді.

Інструкція. В таблиці наведено перелік цінностей. Пронумеруйте ці цінності від 1 до 10 залежно від їх значущості особисто для вас, де 1 – найбільш значуща цінність, а 10 – найменш значима. Проставте відповідну цифру в порожній колонці поруч із цінністю.

Анкета «Ієрархії цінностей молоді»

Цінність	Місце відповідно до значимості	Цінність	Місце відповідно до значимості
Дружба		Політична обізнаність	
Життя і здоров'я		Робота та кар'єра	
Етика та культура		Сім'я	

Матеріальний
добробут

Освіта

Соціальне служіння

Співпраця та
партнерство

3.3. Тренінг-урок визначення ціннісних орієнтацій молоді

Тренінг-урок буде корисним для визначення основних цінностей і пріоритетів в житті молоді. Такий тренінг може надати їм можливість краще розуміти себе, свої переконання і виробити чітке уявлення про те, що є дійсно важливим для них.

№ з/п	Хід тренінг-уроку:
1.	Вступне спілкування: Розпочніть тренінг зі спілкування, щоб встановити контакт з учасниками і створити атмосферу відкритості та взаєморозуміння. Визначте та узгодьте правила роботи.
2.	Визначення терміну «цінності»: Поясніть учасникам, що таке цінності і яку роль вони відіграють у нашому житті. Допоможіть їм зрозуміти, що цінності визначають наші вчинки, вибори і пріоритети.
3.	Виявлення основних цінностей: Допоможіть учасникам ідентифікувати свої основні цінності, проводячи тренінг\урок визначення персональних та командних ціннісних орієнтирів. Наприклад, це може бути складання списку цінностей, ранжування їх за важливістю або обговорення конкретних ситуацій, коли цінності проявляються.
4.	Аналіз суперечливих ситуацій: Запропонуйте учасникам розглянути ситуації, в яких їхні цінності можуть конфліктувати. Попросіть їх обговорити, як вони реагують на такі ситуації і як можна знайти компроміс або вирішення.
5.	Планування дій: Допоможіть учасникам створити план дій, щоб застосовувати їхні цінності у повсякденному житті. Спрямуйте їх визначити кроки, які вони можуть зробити для вирішення конфліктів між цінностями, а також для досягнення гармонії між своїми цінностями і діяльністю.
6.	Рефлексія: Запропонуйте учасникам виконати рефлексивні вправи, які сприятимуть їхньому розумінню себе. Це можуть бути питання, що стосуються їхніх уподобань, цілей, ролей, які вони виконують у житті, та сфер, яким вони надають перевагу.

№ з/п	Хід тренінг-уроку:
7.	<i>Підтримка та відстеження:</i> Закінчіть тренінг-урок, надаючи учасникам підтримку та ресурси для подальшого розвитку їхніх ціннісних орієнтацій. Попросіть їх створити особистий план дій у післявоєнному відновленні України і встановіть механізми відстеження їхнього прогресу.

Після проведення діагностики ціннісних орієнтирів молоді проводиться якісний і кількісний аналіз отриманих результатів. Висновки, зроблені за результатами роботи можуть бути корисними для розробки молодіжних програм, спрямованих на задоволення потреб молоді та врахування їхніх цінностей у різних сферах життя.

Розділ 4.

ІНСТРУМЕНТИ ДІАГНОСТИКИ СІМЕЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ОЧІКУВАНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ

4.1. Анкета «Ставлення старшокласників до створення майбутньої сім'ї»

З метою визначення усвідомлення старшокласниками знань про значення сім'ї в житті людини та її функції; щодо знань з основ репродуктивного здоров'я може бути використана анкета «Ставлення старшокласників до створення майбутньої сім'ї» (авторська), яка містить 6 запитань закритого і відкритого типу. Перед заповненням анкет проводяться короткі бесіди (інструктажі), у ході яких надається пояснення щодо мети анкетування, способу відповіді на поставлені запитання.

Анкета «Ставлення старшокласників до створення майбутньої сім'ї» (авторська)

1. Заради чого, на твій погляд, люди створюють сім'ю?

- а) щоб було цікавіше жити разом;
- б) заради народження і виховання дітей;
- в) заради кохання;
- г) заради безпечних статевих стосунків;
- д) щоб не відчувати самотності;
- е) інше.

2. Що робить сім'ю міцною? Якщо можеш, обґрунтуй свою відповідь.

- а) наявність гарної матеріальної бази;
- б) допомога батьків;
- в) вміння прислухатись один до одного;
- г) наявність окремого житла;
- д) любов і подружня вірність;
- е) твій варіант

3. Які ти знаєш функції сім'ї? Якщо можеш, поясни, як ти їх розумієш.

- а) виховна;
- б) репродуктивна;
- в) матеріально-економічна;
- г) житлово-побутова;
- д) комунікативно-емоційна;
- е) сексуальна;
- є) здоров'я-збережувальна;
- ж) твій варіант відповіді _____ .

4. Що ти розумієш під поняттям «репродуктивне здоров'я?»?

5. Що, на твою думку, більш негативно впливає на стан репродуктивного здоров'я молоді?

- а) алкоголь;
- б) тютюнопаління;
- в) наркоманія;
- г) безвідповідальні статеві стосунки;

д) твоя відповідь

б. «Які ти знаєш сучасні методи контрацепції?»

4.2. Методика «Способи ефективної взаємодії в родині»

Вивчення рівня готовності до майбутнього сімейного життя у старшокласників за показником «знання способів взаємодії між молодим подружжям та майбутньою дитиною» відбувалося за допомогою використання авторської методики «Способи ефективної взаємодії в родині».

Мета: Виявлення рівня компетентності старшокласників щодо знань про способи гармонійної взаємодії між молодим подружжям та майбутньою дитиною

Інструкція:

Шановні учні, вам необхідно відповісти на питання анкети і поставити (+) у тому варіанті відповіді, який відповідає вашому:

№ п/п	Зміст запитання	Так, знаю	Знаю, але поверхово	Не знаю
1.	Чи знаєте ви, як потрібно слухати дитину, щоб вона усвідомила, що її розуміють?			
2.	Чи знаєте ви, як ефективно потрібно заохочувати дитину?			
3.	Як ви вважаєте, чи може дитина дошкільного віку керувати своєю поведінкою, своїми емоціями?			
4.	Чи може дитина (підліток) повністю нести відповідальність за свої вчинки?			
5.	Чи є у Вас уявлення стосовно того, якою має бути «слухняна дитина»?			
6.	Чи вважаєте ви, що дитина молодшого шкільного віку здатна сама приймати рішення?			
7.	Чи знаєте Ви, якими способами можна попередити конфлікт з іншими членами			

№ п/п	Зміст запитання	Так, знаю	Знаю, але поверхово	Не знаю
	сім'ї?			
8.	Чи вважаєте ви, що дитині необхідно говорити про свою любов до неї?			
9.	Чи знаєте Ви, як необхідно висувати до дитини (підлітка) вимоги, щоб він їх виконував з охотою?			
10.	Чи завжди потрібно враховувати точку зору дитини під час вирішення сімейних проблемних ситуацій?			

Цей тест дозволяє визначити: знання і уявлення про вікові та індивідуально-характерологічні особливості дитини (3,6); знання й уявлення про ефективні способи гармонійної взаємодії з дитиною (1,2,5,8,10); знання про найбільш раціональні способи регулювання поведінки дитини, засоби розв'язання і попередження конфліктів (4,7,9).

Діагностична процедура полягає у тому, що старшокласникам пропонується відповісти на 10 запитань. Відповіді юнаків і дівчат оцінювалися за такими шкалами: 2 бали - так, добре знаю; так, завжди; 1 бал - знаю, але поверхово; не завжди; 0 балів - не знаю; ніколи. Загальна сума балів дозволяє визначити рівень компетентності старшокласників щодо знань про способи гармонійної взаємодії між молодим подружжям та майбутньою дитиною: від 16 до 20 балів свідчить про високий рівень компетентності; від 10 до 15 балів – середній рівень компетентності, від 0 до 9 – низький рівень компетентності за означеними показниками.

Після завершення тесту педагог пропонує старшокласникам проаналізувати результати тестування, порівняти їх із оцінкою власної поведінки. Якщо є бажання обговорити власні результати тестування з однокласниками, педагог надає час для колективного аналізу. Під час бесіди педагог підводить підлітків до бесіди про конфлікти в сім'ї і способи їх подолання.

ДІАГНОСТИКА ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

5.1. Опитувальник «Мій життєвий план»

Стратегія життя є комплексним процесом довгострокового планування, який допомагає молоді встановлювати цілі своєї діяльності, стратегічні напрямки, задачі та інструменти забезпечення їх реалізації.

Розробка довгострокової стратегії дозволяє систематично оцінювати свій поточний стан і майбутні перспективи, а також відповідати на такі важливі питання:

- Яка в мене довгострокова ціль?
- Які я уявляю потенційні майбутні сценарії життя та пов'язані з ними можливості і загрози?
- У який спосіб я можу досягти поставлених цілей?
- Як я зрозумію та зможу оцінити якість виконаних цілей та завдань?
- Яка моя цінність?

Ключові компетентності є необхідними всім людям для розширення їх особистого потенціалу та розвитку, покращення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції та активної громадянської участі. Ці компетентності розвиваються протягом усього життя через формальне, неформальне та інформальне навчання, починаючи з раннього дитинства.

Кожна з ключових компетентностей вважається рівносильно важливою, оскільки вони всі сприяють успішному функціонуванню в суспільстві. Компетенції можуть бути застосовані в різних контекстах та комбінаціях. Вони взаємопов'язані і взаємодіють між собою: розвиваючи компетентності, які є важливими для однієї сфери життя, ми одночасно розвиваємо і ті, що пріоритетні для інших сфер.

У всіх ключових компетентностях враховуються навички, такі як критичне мислення, аналітичне мислення, життєстійкість, творчість, спільна робота в команді, вміння спілкування та проведення переговорів, прийняття рішень, саморегуляція, стійкість, емпатія, локус-контроль.

Порядок проведення: дослідження може бути проведене як онлайн, так і офлайн. На підготовлених окремих сторінках або через посилання, що містять дослідницький інструментарій. Отримані результати будуть інтерпретовані в контексті опису потреб респондентів дослідження.

Опитувальник «Мій життєвий план»

1. Чи є тебе мрія?

- Так.
- Ні.
- Складно відповісти

2. Як ти вважаєш мрія та мета (ціль) це одне і те саме?

- Так.
- Ні.
- Складно відповісти.

3. Чи можеш ти сформулювати власну життєву ціль?

- Так, я чітко знаю чого хочу.
- Так, але конкретно не можу сформулювати.
- Мої цілі змінюються час від часу.
- Я не маю цілі, покладаюся на ситуацію.

4. Якщо ти погоджуєшся з твердженням, постав знак "+" поряд з його номером у листі.

- Думаю, що успіх у житті залежить більше від випадку, ніж від розрахунку.
- Якщо я позбудуся улюбленого заняття, життя втратить для мене сенс.
- Для мене в будь-якій справі важливіше його виконання, а не кінцевий результат.
- Люди більше страждають від невдач на роботі, чим від поганих

взаємовідносин.

- На мою думку, більшість людей живуть майбутніми, а не нагальними цілями.
- У житті у мене було більше успіхів, ніж невдач.
- Навіть у звичайній роботі я прагну вдосконалити деякі її елементи.
- Захоплений думками про успіх, я можу забути про заходи обережності.
- Думаю, що в моїх невдачах швидше винні обставини, ніж я сам.
- Терпіння у мені більше, ніж здібностей.
- Лінь, а не сумнів в успіху змушує мене частіше відмовлятися від своїх намірів.
- Заради успіху я можу ризикнути, якщо навіть шанси не на мою користь
- Коли все йде гладко, моя енергія посилюється.
- Мені здається, що наполегливості в мені більше, ніж здібностей.

5. Чи є у тебе план на наступні 5 років?

- Так, є.
- Так, але на менше часу.
- Не маю плану.

6. Чи обрав ти майбутню професію?

- Так.
- Маю ідеї.
- Ні.

7. Як Ви думаєте, що або хто найбільше впливає на формування Ваших планів на майбутнє?

_____ (відкрита відповідь)

8. Прочитай кожен пункт і дай відповідь на запитання: «Наскільки це правда про тебе?»

- Багато можливостей чекають на мене в майбутньому.
- Я очікую, що поставлю багато нових цілей у майбутньому.
- Моє майбутнє сповнене можливостей.
- Більшість мого життя попереду.

- Моє майбутнє здається мені нескінченним.
- У майбутньому можу робити все, що захочу.
- У моєму житті залишилося достатньо часу, щоб будувати нові плани.
- У мене відчуття, що час минає.
- Є лише обмежені можливості у моє майбутнє.
- Коли я стаю старшим, я починаю відчувати час як обмежений.

Також, перелік питань з відкритими відповідями, які можна використовувати, відносно очікуваних результатів дослідження.

Важливо врахувати, що ці питання можуть слугувати лише загальними орієнтирами, і ви можете додати або змінити їх, враховуючи конкретні потреби та цілі вашої аудиторії.

1. Які фактори або перешкоди можуть вплинути на реалізацію ваших життєвих планів?
2. Чи маєте ви підтримку родини або близьких у ваших життєвих планах?
3. Чи маєте ви приклади, які надихають вас у досягненні ваших життєвих планів?
4. Які навички ви вважаєте важливими для досягнення успіху в майбутньому?
5. Як ви ставитеся до визначення успіху в житті? Які фактори ви вважаєте найважливішими для власного щастя та задоволення?
6. Як ви вважаєте, що буде вашим найбільш великим викликом на шляху до досягнення ваших цілей?
7. Які перешкоди або обставини можуть вплинути на вашу життєву стратегію? Як ви плануєте їх подолати?
8. Чи маєте ви план В або альтернативний план, якщо ваша поточна стратегія не працює?

Наукове видання

КУНИЦЯ Тетяна Юріївна
САВЕЛЬЧУК Ірина Борисівна
ГОНЧАР Людмила Вікторівна
БИБИК Дар'я Дмитрівна
АМЕЛІНА Вікторія Михайлівна

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ

Методичні рекомендації

Науковий редактор – Куниця Т.Ю.
Комп'ютерна верстка – Куниця Т.Ю.
Обкладинка – Амеліна В.М.

ISBN 978-617-8011-70-3

В авторській редакції
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 1,86. Обл. вид. арк. 1,0.
Наклад 100 прим.
Зам. № 008/12/23

ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,
Тел. (050) 433-67-93
email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виробників і розповсюджувачів видавничої продукції № 4191 від 12.11.2011 р.

